

Justisdepartementet
Kriminalomsorgsavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Deres ref.: 200907858-/SHA

Vår ref.: SSL

Dato: 18.04.2010

Høring – utredning fra en arbeidsgruppe om etablering av ressursavdelinger for innsatte med psykiske lidelser og store atferdsavvik

Fellesorganisasjonen (FO) organiserer vel 25 000 barnevernpedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsarbeidere. Alle yrkesgruppene som FO organiserer er representert i kriminalomsorgen i forskjellige typer stillinger/funksjoner; i fengsel, friomsorg, overgangsboliger, elektronisk kontroll (EK) og ulike typer forvaltnings samarbeidsprosjekter. Eksempler på stillinger som FOs yrkesgrupper innehar er sosialkonsulent, miljøterapeut, leder for friomsorgskontor, førstekonsulent/saksbehandler ved friomsorgskontor, ruskonsulent, boligprosjektleder m.m.

FO vil berømme regjeringen for at den tar fatt i situasjonen for innsatte som soner tungt i fengslene, med sikte på å tilrettelegge for at de skal få et bedre tilbud. Samtidig vil vi framheve at særtiltak, ikke må gå på bekostning av tilbud til de som soner "ordinært". Alle innsatte har rett til velferdstjenester (helsetjenester, sosiale tjenester, opplæring, arbeidstrening, kultur) på lik linje med den øvrige befolkningen.

FO beklager at departementet har valgt å utrede behovet for et mer differensiert og bedre tilrettelagt soningstilbud for de innsatte som fungerer dårligst under frihetsberøvelsen, uten at noen med sosialfaglig bakgrunn er tatt med i arbeidet. Vi kan ikke se at sosialfaglig kompetanse er representert verken i arbeidsgruppa eller referansegruppa. Det er bra at brukerorganisasjoner er trukket med i arbeidet, men vi oppfatter det som en svakhet at deres synspunkter/interesser ikke er synliggjort i rapporten. Utredningen ville ha vunnet på å trekke inn flere perspektiver, særlig når det gjelder beskrivelse av målgrupper og faglig tilnærming.

Kap. 7 Ressursavdelinger (7.1) målgrupper (7.1.2)

Arbeidsgruppa går inn for å etablere egne ressursavdelinger for innsatte som har oppfølgingsbehov utover det en ordinær fengselsavdeling kan oppfylle. Hensikten er å kunne tilby en tettere og mer individuelt innrettet oppfølging. Arbeidsgruppa definerer de innsatte i to separate målgrupper: Målgruppe 1: De særlig sårbare og hjelpetrengende og målgruppe 2: De farlige og alvorlige personlighetsforstyrrede.

FO

Besøksadresse:
Mariboestgt. 13
0183 Oslo

Postadresse:
Pb. 4693 Sofienberg
0506 Oslo

Telefon:
23 06 11 70

Telefaks:
23 06 11 14

e-post:
kontor@fo.no

www.fo.no

Bankgiro:
9001.06.35674

Foretaksnr.:
870 953 852 MVA

FO mener at rapporten har noen gode beskrivelser av innsatte, deres sammensatte problemer og behov, bl.a. gjelder dette gruppa utviklingshemmede som defineres inn i målgruppe 1. FO tar avstand fra arbeidsgruppas egenskapsforklaringer, som særlig knyttes til personene som plasseres i målgruppe 2. Målgruppa benevnes som "de farlige og alvorlig personlighetsforstyrrede", "de kyniske og kontrollerende" og "de truende, voldelige og manipulerende".

Egenskapsforklaringer er attribusjon av den enkeltes adferd til personlige egenskaper. Man sier at den innsatte *er* kynisk og kontrollerende – i stedet for å si at den innsatte *har* et handlingsmønster som oppleves kynisk og kontrollerende. Nyere forskning viser at forvaringsdømte sjelden kjenner seg igjen i egenskapsforklaringer som eksempelvis "farlig". Farligheten knyttes i stedet til bestemte situasjoner eller bestemte mennesker (Johnsen 2003b, 2006, Johnsen og Storvik 2005, Svendsen 2005). Egenskapsforklaringer er stigmatiserende og reduksjonistiske. Den enkelte innsatte er ikke noe annet enn sin uønskede adferd, alle andre menneskelige aspekter blir usynliggjort. Egenskapsforklaringene er også lite ressurs- og utviklingsorienterte. Man *er* det man gjør, og hvordan man *er* kan man vanskelig endre.

Det framgår av rapporten at ressursavdelinger for målgruppe 2 først og fremst skal ivareta kriminalomsorgens behov for å sikre trygghet for omgivelsene og avlaste andre fengsler. Det foreslås også at det skal være adgang til tvangsplassering i disse avdelingene. Ressursavdelinger for målgruppe 1 forutsetter derimot frivillighet og skal i større grad ha utgangspunkt i et livsmestringsperspektiv.

FO ser at det kan være prinsipielle betenkeligheter knyttet til det å etablere differensierte tiltak innrettet mot utvalgte personer/grupper som soner straff i totale institusjoner, slik fengsler er. Samtidig mener vi at det er stort behov for målrettet tverrfaglig innsats sammen med den enkelte innsatte/gruppe for å tilrettelegge for ressurs- og utviklingsorienterte prosesser under soningen. I størst mulig grad må dette skje i samhandling med familie-, nettverk og samhandlende offentlige og private instanser i og utenfor fengslet. Vi er åpen for at en slik arbeidsmåte kan skje innenfor ulike organisasjonsmodeller, men vi støtter små enheter, slik forslaget om ressursavdelinger er.

Dersom det skal arbeides videre med arbeidsgruppas forslag om ressursavdelinger og separate målgrupper må det sikres at rettsikkerheten ivaretas. Etisk perspektiv ift tvangsplassering må vurderes, klagerett og tilfredsstillende tilsyn må eventuelt på plass.

Strafferettslig status

FO støtter at eventuelle inntakskriterier for ressursavdelingene bør omfatte alle – uavhengig av strafferettslig status.

Identifisering av utviklingshemmede

FO støtter at det ikke handler om hvorvidt man skal identifisere eller ikke, men i hvilke tilfeller, når og hvordan dette håndteres. FO mener at rett kompetanse må involveres. Vernepleiere er i denne sammenhengen en viktig ressurs, både i miljøterapeutisk arbeid og i veilederfunksjoner.

Kap. 8 Kompetanse

Det er bra at arbeidsgruppen erkjenner behovet for bred tverrfaglig kompetanse i avdelingene, bl.a miljøterapeutisk, sosialfaglig og vernepleiefaglig kompetanse (s. 63). Når kompetanse beskrives for ressursavdelingene er det å foretrekke at en uttrykker kompetansebehov eksplisitt. FO oppfatter at

rapporten er utydelig på dette. I sammendraget (s. 10) oppfatter vi at arbeidsgruppa setter likhetstegn mellom fengselsbetjent og miljøarbeider (fengselsbetjent/miljøarbeider). I oversikten over bemanningsbehov (s. 66) er verken miljøarbeider eller miljøterapeut nevnt eksplisitt.

Arbeid i institusjoner omtales gjerne med ulike begreper; miljøarbeid, målrettet miljøarbeid, profesjonelt miljøarbeid og miljøterapeutisk arbeid. Det brukes også ulike stillingsbetegnelser: miljøarbeider og miljøterapeut. Miljøterapeutstillinger krever en fagtilnærming som forutsetter kompetanse på minimum bachelornivå (barnevernpedagog, sosionom, vernepleier), mens kravene til miljøarbeiderstillinger ikke forutsetter slik kompetanse.

FO mener at det i fengselene generelt og i ressursavdelinger spesielt er stort behov for miljøterapeutstillinger.

FO mener at man til ressursavdelingene også må ha ambisjoner om å rekruttere barnevernpedagoger, sosionomer og vernepleiere med relevant videreutdanning, for eksempel psykisk helsearbeid, nettverk- og relasjonsarbeid, aktivitetsvitenskap, marginalisering og sosial integrasjon, målrettet miljøarbeid, evt. en bachelor barnevern, sosialt arbeid, vernepleie i kombinasjon med fengselsskole.

FO anbefaler at det etableres forskningsprosjekter i tilknytning til ressursavdelingene der både innsatte, ansatte, forskning og utdanningsinstitusjoner er involvert. Det innebærer at man også må vurdere å opprette mastergradstipendiater i tilknytning til fengslene. (f.eks i sosialt arbeid).

FO har tidligere foreslått at det etableres prosjekter Høgskole/Universitetskriminalomsorg etter mønster av HUSK (Høgskole og Universitetssosialkontor). Mål for HUSK-prosjektene er å utvikle bedre tjenester for brukere ved å styrke kunnskap og kvalitet i sosialtjenesten. Det betyr bl.a. å styrke praksisbasert forskning og kunnskap som grunnlag for praksisutøvelse. Lignende prosjekter er nå etablert innenfor flere tjenesteområder, bl.a. sykehjem, barnevern og kommunal hjemmetjeneste.

FO bidrar gjerne med mer utdypende innspill til utvikling av lignende prosjekter i kriminalomsorgen.

Kap. 10 Kvinnelige innsatte

Arbeidsgruppa drøfter tilbudet til kvinner og vurderer fordeler og ulemper ved en fellesløsning for menn og kvinner. Som en av flere fordeler nevnes: "kvinnelig nærvær kan ha en positiv innvirkning i forhold til mannlige innsattes adferd." Arbeidsgruppa anbefaler at det ved behov opprettes en egen ressursavdeling for kvinner. FO støtter dette, med bakgrunn i de erfaringer vi så langt har kjennskap til, og som det refereres til i rapporten. Jf. Pkt. 6.9 Sammenfallende funn.

Forøvrig vil FO understreke at kvinner ikke under noen omstendigheter skal brukes for "å skape positiv innvirkning i forhold til mannlige innsattes adferd". Det er uetisk å bruke kvinner som ett middel for å ha en positiv innvirkning i fangemiljøet – kvinner skal ha et tilbud på sine egne premisser og ut fra egne behov, og ikke for å avhjelpe situasjonen for mannlige innsatte og/eller de ansatte.

Kap. 11.2 Bemanningmessige behov

FO mener det er behov for sosialt arbeid også på strukturelt nivå og mener det må ansettes sosialfaglig /vernepleiefaglig personell i ledelsen.

Kap. 11.3 Arealmessige behov

Mindre boenheter vil gjøre det lettere å planlegge samhandling og aktivitet etter behov. Arealet og bygningsmessig utforming må tilpasses formålet og gi tilstrekkelig lys og luft. Forutsetningen for å jobbe annerledes krever ny utforming. Det må være fleksibilitet til å prøve ut og organisere aktivitet inne og ute i tråd med behovet.

Kap. 12.2 Sikkerhetstiltak

FO støtter de kulepunktene som arbeidsgruppa har satt opp og ønsker følgende tilføyelse:

- Veiledningen må gis av godkjent veileder
- Veiledningen er en kombinasjon av prosessveiledning og saksrettet veiledning
- Brukermedvirkning. De ansatte må sørge for at den/de innsatte er med å legge premisser for opplegget i avdelingen og at de har reell medvirkning i planer som gjelder deres eget liv.

Med hilsen

Randi Reese
forbundsleder

Sølvi Slørdahl
fagkonsulent